

Anne Marie Bos:**‘Omdat regels verplichtend zijn, confronteren ze ons met de vraag of we ze moeten volgen’***Leon Heuts, journalist*

Zowel diegenen die regels zien als rekkelijk en afhankelijk van de context, als diegenen die het adagium ‘regels zijn regels’ erop na houden, kijken niet goed naar waar het bij regelgeving precies om gaat. ‘Het goede aan regels is dat ze ons beschermen tegen een machthebber, die nu weer dít doet, en morgen weer wat anders.’ Anne Marie Bos, rechtstheoreticus aan de Universiteit van Amsterdam, over ‘Regels zijn regels’.

‘Het gaat er mij niet om of ik het met haar eens ben of niet. Ik wil gewoon begrijpen wat er gebeurt.’ In haar analyse van het recht houdt Anne Marie Bos de moraal er buiten. *Natuurlijk* heeft ze wel een mening over Verdonks adagium ‘Regels zijn regels’. Maar die mening heeft niets met juridische analyse te maken. Moraal kan het feitelijke denken over het recht bepaald onzuiver maken. Om maar een morele opvatting over Verdonks standpunt aan te halen, zoals ook verwoord door Dorien Pessers in *Buitenhof*: ‘Regels zijn regels – dat is te vergelijken met *Befehl ist Befehl*’. Dát vergelijken vindt Bos dus niet erg handig. ‘Een *reductio ad hitlerum*. Dat moet je niet doen, je kunt dan niet helder meer denken. Bovendien stelt zo’n moreel oordeel het pleidooi om regels te volgen in een kwaad daglicht. Alsof regels volgen per definitie een onfrisse zaak is. Je moet zo’n waardeoordeel loskoppelen van je beschrijving van het recht. Dat biedt helderheid en duidelijkheid.’

Bos is een analyticus, en een rechtspositivist. In het kort houdt dat in dat ook Bos benadrukt dat

regels natuurlijk regels zijn. Regels zijn niet zomaar door iemand gesteld, het is de bedoeling dat ze verplichten, dat ze gevolgd worden. Regels *gelden*; een eigenschap die in het door Hans Kelsen (1881-1973) geïnspireerde analytische rechtspositivisme niets anders betekent dan dat ze gelden zoals ze ooit gesteld zijn. Laten we daar niet te moeilijk over doen: ‘Een rechtsstaat kan alleen maar bestaan als de ooit gestelde regels hun oorspronkelijke betekenis behouden. Alleen dan kan een echte binding van gezagsdragers aan het recht bestaan. Zonder zulke regels is er geen rechtsstaat.’

Deze onverbiddelijke analyse ziet ze te weinig terug in de cultuur van juristen en ook bij

advocaten en rechters. ‘In de praktijk halen ze vaak de truc uit dat een regel die ze niet zint, na verloop van tijd een andere betekenis kan krijgen. Ze zeggen dan zoiets als “de geest van de regel”, of: “de strekking van de regel”. Je zou dan altijd moeten kijken naar de “context”, waarbinnen de rechtsregel wordt toegepast. Ik heb geen bezwaar tegen het resultaat, maar het is geen regeltoepassing meer. Die regel die was er, en regels zijn – puur analytisch beschouwd – onbuigzaam.’

Wat hebben regels te maken met afspraak is afspraak? ‘Vergelijk het met ouders die een regel stellen aan hun kinderen. Als kinderen zo’n regel breken, dan zeggen ouders wel: “We

hadden toch afgesproken dat jullie dit of dat zouden doen?” Daar kun je kinderen kwaad mee krijgen. En terecht, want het is onzin, die regels *gelden*, het is geen afspraak. Dat geldt ook voor het recht. Rechtsregels zijn geen afspraken. Wat we hooguit hebben afgesproken, is welke bevoegde rechtsorganen we benoemen die de regels kunnen stellen.’

Regels zijn bovendien, in tegenstelling tot alle (voor)oordelen die bij het commentaar op Verdonk boven water komen drijven, volgens Bos ook leuk en nuttig. Het goede aan regels is dat ze ons beschermen tegen een machthebber, die nu weer dít doet, en morgen weer wat anders. Te veel gemarchandeerd en gerek met regels gaat hoe dan ook ten koste van de rechtsstaat.

GEEN AUTOMATEN

Toch wil dit alles niet zeggen dat we regels moeten navolgen als waren we automaten – dit blijkt óók uit Bos’ analyse van de opvatting ‘regels zijn regels’. De *normatieve* opvatting ‘Het moet,

Foto: Chris van Houts

dus zullen we het maar doen', gaat uit van een verkeerde vooronderstelling. Maar om dat in te zien, moeten we eerst begrijpen wat regels eigenlijk zijn.

Bos: 'Regels zijn een reductie van de werkelijkheid. Als je een regel stelt, dan ben je aan het generaliseren. Je ziet af van bepaalde bijzondere omstandigheden van individuen. Daarom ook dat men zich regelmatig niet in regels kan herkennen. "Maar in *mijn* geval gaat die regel toch niet op?', luidt het dan. Maar natuurlijk gaat ook in *zijn* geval de regel op. Er is altijd een spanning tussen de – bijzondere – praktijk, en de – algemene – regel. Zoals ik al zei: daaruit kunnen we niet concluderen dat de regel moet worden opgerekt. Gaan we dat doen, dan zijn we de regel kwijt. Een regel is een regel; dat is niet eng of vervelend. Dat maakt het juist spannend. Juist daardoor moeten we ons terdege afvragen wat het betekent om een regel te volgen.

Want betekent het feit dat de regel geldt ook dat je de regel altijd moet volgen? Laten we daartoe nog eens goed naar de uitspraak "regels zijn regels" kijken. De uitspraak is letterlijk genomen niets meer dan een tautologie. Regels zijn regels, een biertje is een biertje, een tafel is een tafel. Als het een echte tautologie is,

'Waarom zou je je aan een verplichting houden?

Een kind weet al dat dat niet noodzakelijk is'

zeg je er inhoudelijk helemaal niets mee. Als iemand er toch iets mee bedoelt, moet je dus constateren dat het retoriek is. Waarschijnlijk wordt hier dan iets verdoezeld: "Ik kan er niets aan doen dat ik de regel heb toegepast, want ik ben als minister verplicht de regel toe te passen." Inderdaad, als minister is ze verplicht. Maar betekent dat ook dat ze een automaat moet worden? Nee, natuurlijk niet. Ze heeft altijd een eigen verantwoordelijkheid. Er is nog altijd een verschil tussen verplichting en uitvoering. Waarom zou je je aan een verplichting houden? Een kind weet al dat dat niet noodzakelijk is. De regels van een ouder zijn verplichtend, maar een kind kan zelf beslissen zich er niet aan te houden.'

AANSPRAAK OP GEHOORZAAMHEID

'Betekent dit dat de regel dan uiteindelijk *toch* zijn geldigheid verliest? Juist niet! Het is juist

bij het nemen van eigen verantwoordelijkheid, dat we de kracht van de regel terdege moeten erkennen. Hoe kunnen we anders die verantwoordelijkheid nemen? Juist hier is de legitimiteit van publieke gezagsdragers in het geding, en daarmee ook de gerechtvaardigheid van de aanspraak op gehoorzaamheid die door hen wordt gemaakt.

Mijn conclusie luidt dan ook dat zowel diegenen die de retorische uitspraak "regels zijn regels" te snel moraliseren, als diegenen die "regels zijn regels" gebruiken om te wijzen op "Ik kon niet anders", iets wegmoffelen: de geldende kracht van regels, die juist omdat ze verplichtend zijn ons confronteren met de vraag of we ze moeten volgen.'

de wetenschapper vindt

(advertentie)

Alt Kam Boer advocaten

Civiele cassatie?

- prijsafspraken mogelijk
- ook op basis van toevoeging

Info: mr H.J.W. Alt, Pb. 82228, 2508 EE Den Haag,

tel.: 070 358 94 79, fax: 070 358 51 97

alt@altkamboer.com, www.altkamboer.com

kleermakerij sinds 1937

Bernard Poelman

o.a. leverancier van toga's aan het
Internationaal Gerechtshof der Verenigde Naties

Superieure toga's

- op uw maat gemaakt
- leverbaar in wol/terlenka (lichtgewicht)
- of in zuiver wol (ultra-lichtgewicht)
- voldoende beffen in voorraad
- eventueel levering binnen enkele dagen mogelijk

Lange Poten 19
2511 CM 's-Gravenhage
telefoon: (070) 346 17 42
fax: (070) 362 11 70

E-mail: info@bernard-poelman.nl
www.bernard-poelman.nl